

סמיה עסלה שמעה דפיקות בדלת בחצות הלילה. היא היתה לבדה בבית ובידה הרובה הטעון שהשאיר לה בעלה, כדי להתגונן מפני פורצים. האלמוני ניגש לחלון וניסה לפרוץ אותו. היא ירתה שלוש יריות...

ביתי הוא תיבצרי

● ניתוח מישפטי

במציאות הישראלית החדשה, של דולארים כמוננים וכספות ביתיות, חזרה וקיבלה מישנהדחשיכות השאלה המישפטית של זכות ההגנה העצמית מגנבים ומפורצים. האם מותר לאדם לפגוע בפורץ המאיים עליו? עד כמה מותר לו להרחיק לכת בהתגוננות? האם מותר לו לפתוח באש מאקדח המוחזק בירו ברשיון?

מה גורלו של אדם הטועה בהערכת המצב, וחושב כי הפורץ מאיים עליו בנשק חם. בעוד שלאמיתו של דבר מדובר באקדח צעצועי או, אם יתברר אחר כך, כי האקדח שננעץ בגבו לא היה טעון כלל?

על פי החוק, מותר לאדם להתגונן מפני תוקף. החוק סולח לו גם אם טעה וחשב כי האקדח השלופ הוא אקדח אמיתי, אם טעות זו היא כנה והגיונית. ואז יעמדו לו ההגנות המישפטיות והוא לא יימצא אחראי בפלילים.

אולם הסייגים הם כי לא ישתמש בכוח רב מזה הנחוץ כדי לסלק את הסכנה. במיקרה שהודגם בפסקדין משנות החמישים, התגונן אדם בפני שכנו שתקף אותו. הוא הצליח בסירה של מכות לגבור על השכן התוקפן ולהפילו לארץ, ואז המשיך והיכה אותו עד שהתקופן מת מפצעיו.

בית המישפט הבחין בין שתי סדרות המכות. הסדרה הראשונה, שבה היה עדיין התוקף על רגליו, נחשבה לסירת מכות שאינה בת אחריות פלילית, אלא נחשבה הגנה עצמית. אולם סירת המכות הנוספת אחרי שהשכן כבר שכב על הרצפה, חרקה מהנחוץ כדי למנוע את הסכנה. ועל כן, אילו מת המנוח ממכה שניחתה עליו

בסירה זו לא היתה ההגנה העצמית עומדת לנתקף, והוא היה מורשע בפלילים.

פסקהדין הישראלי המפרט והרובע את שילובן של ההגנה העצמית וההגנה של טעות בעוברה, הוא פסקהדין משנת 1949. היועץ המשפטי נגד סמיה עסלה, שפורסם בפיסקי דין, כרך ד', עמוד 497, והגלמד עד היום על-ידי כל סטודנט

למישפטים בשנה הראשונה ללימודיו.

● סיפורה של סמיה עסלה

הדפיקות בדלת גברו. סמיה עסלה התעוררה בבהלה ואימצה את התינוקת אל ליבה. השעה היתה כבר חצות, והיא ידעה היטב כי רק מחבלים, אנסים ושוודרים מסתובכים

בשעה כזאת בכפר.

סמיה התגוררה באחד הכתים המרוחקים ביותר של הכפר הדרוזי בית ג'אן, והשנה היתה 1949. מייד אחרי מילחמת העצמאות. בעלה אחמד נימר סעיר אלניג'ם, עזב את הבית בשעות אחריצהריים ויצא ללבנון. הוא הבטיח לחזור בעוד יומיים. סמיה נותרה לבדה עם חמשת ילדיה בכית שבפאתי הכפר.

אל תלדי: התחננה לפני בעלה. אל תשאיר אותי לבדי עם התינוקת והילדים. אבל הוא צחק והצביע על הרובה הטעון. הרי לימדת אותך לירות? הזכיר לה. אם ניסה מישו להיכנס, תשאלי מי זה? ואם לא תהיה תשובה, יירי בו, אל תפחדי.

סמיה נעלה את הדלת, את החלונות והתריסים, מייד אחרי שבועלה עזב את הבית. היא הכינה אוכל לילדים והיניקה את התינוקת, אחר כך עלתה על מיטתה ונדרמה.

הדפיקות באישון-לילה לא בישרו טובות. אחרי הבהלה הראשונה הצליחה סמיה לשאול: מי שם? אבל איש לא ענה. הדלת עמדה בפני הפורץ והוא עבר להתעסק בחלון הצדדי. עיניה של סמיה נדרו לשם, והיא ראתה את הווי המוזיק את התריס מתרופף, סרק צר ניבע בחלון, עוד רגע והתריס יפתח — והפורץ ייכנס פנימה.

סמיה נטלה בידיים רועדות את הרובה הטעון, כיוונה אותו אל החלון, ושאלה בקול רוטט: מי שם? ענה, או שאני יורה?

אבל גם הפעם לא היתה תשובה. סמיה לחצה על ההרץ ושמעה את קולן של שלוש היריות. למשמע היריות, שכנים שהגיעו למישמע היריות, הוריעו לסמיה כי הגבר שנמצא מוטל

מת ליד החלון, הוא אחמד, בעלה. טעות הגיונית. סמיה נלקחה למעצר והואשמה בהריגת בעלה. עורדיין ששכרה לה המישפחה סיפר לבית המישפט את קורות אותו הלילה. סמיה עלתה על דוכן העדים והעידה כי חשבה בתום-לב שפורץ הוא המנסה להיכנס לבית הבורד, לאנוס אותה ולשרוד את רכושה. בהאמינה במצב

עוברתי זה, עשתה את אשר אמר לה בעלה. היא ירתה באלמוני, בהאמינה כי הוא מגינה על עצמה וילדיה. בית המישפט המחוזי קיבל את גירסתה. סמיה עסלה זוכתה מכל אשמה.

מכיוון שהיתה זו הפעם הראשונה שהשאלה המישפטית הזו עלתה לפני בית מישפט ישראלי, עידערה התביעה על זיכויה של סמיה לבית המישפט העליון, ורצתה לקבוע תקדים מישפטי.

התביעה טענה, כי אסור היה לבית המישפט המחוזי להרכיב את ההגנה של טעות בעוברה על ההגנה העצמית, מכיוון שכל אחת נידונה כשלעצמה. כמו כן טענה התביעה, כי סמיה עשתה יותר מאשר היה נחוץ כדי למנוע את

מדור זה מתיימר לתת יעוץ מישפטי ספציפי. בכל מיקרה, יתכן שזני בגלל הבדלים בעובדות.

תדרוך

1. סעיף 22 לחוק העונשין תשל"ז - 1977, מוטר מאחריות פלילית אדם שביצע עבירה כלשהי אם עשה זאת כדי למנוע הצלה לגופו, לרכושו או לכבודו, או למי שנתון לחסותו. הגנה זו מכונה "הגנה עצמית".
2. הסייגים להגנה זו הם כי האדם לא עשה יותר מאשר צריך לעשות, כדי למנוע את הסכנה, וכן כי הנזק שגרם אינו גדול יותר מזה שמנוע.
3. סעיף 17 לחוק העונשין מאפשר להרכיב את ההגנה העצמית גם לגבי אדם שטעה טעות כנה והגיונית, והאמין במצב עניינים שלא היה קיים למעשה. להגנה זו קוראים "טעות בעוברה".
4. הפסיקה מאפשרת להרכיב את ההגנה של טעות בעוברה על ההגנה העצמית, ובכך לזכות מאחריות פלילית גם אדם שביצע עבירה פלילית כאשר למעשה לא נשקפה סכנה לרכושו או לגופו, אם טעה טעות כנה והגיונית, והאמין בכנות במציאות הדימונית המסוכנת.
5. חנוות אלה עומדות לאדם בביתו וגם מחוצה לו. אלא שבמקום ציבורי עליו קודם כל לנסות להימלט, כדי למנוע את הסכנה ותוצאותיה. בביתו הפרטי אינו חייב לנסות להימלט.